

FERİDÜN-İ MUŞİRİ VE ŞİİRİ

Dr. Nimet YILDIRIM*

Feridün-i Muşîrî, 1305 hş./1926 yılında Tahran'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Meşhed ve Tahran'da tamamladı. Edebiyatla iç içe bulunan bir ailede büyüyen ve çocukluk yaşlarından itibaren şiire yakın ilgi duyan Feridün-i Muşîrî, okuma yazmayı öğrendikten sonra İran edebiyatının en önemli simaları arasında yer alan Hâfız-î Şîrâzî, Sa'dî-yi Şîrâzî, Nizâmî-yi Gencevî ve Firdevsî gibi şairlerin eserlerini okumaya başladı. Zamanının çoğunu ünlü Fars şairlerinin eserleri ve divanları üzerinde mütalaalarıyla geçiriyordu. Lise yıllarında şiir hayatına başlayan Feridün-i Muşîrî, üniversitenin ilk yıllarından itibaren de gazellerini ve mesnevilerini kaleme almaya başladı.¹

Muşîrî, Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde başladığı yüksek öğrenimini bir süre devam ettirdikten sonra yarıda bırakarak 1324 hş./1945 yılında Tahran'da Posta Telefon-Telgraf İdaresi'nde göreve başladı. 1350 hş./1971 yılında emekli oldu. On sekiz yaşından itibaren aralarında edebiyat bölümünün sorumluluğunu üstlenmiş olduğu *Rûşenfikr*, yayın kurulu üyeleri arasında yer aldığı *Sohen*, *Sepîd u Siyâh* gibi dergilerde şiirlerini yayınlamaya başladı. Aynı zamanda gazetecilik mesleği ile de yoğun olarak ilgilendi. Gazetecilik ve basın-yayın alanındaki bilgisini artırmak amacıyla Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü de bitirdi.²

İlk şiir mecmuasını 1334 hş./1955 yılında *Nâ Yâfte* (şairin bu eseri daha sonraki baskılarında *Teşne-yi Tûfân* adıyla yayınlanmıştır.) adıyla yayınlayan Muşîrî, *Gonâh-i Deryâ* adlı ikinci eserini 1335 hş./1956 yılında kaleme almıştır. Diğer şiirleri, *Ebr* (1340 hş./1961), *Bahâr Râ Bâver Kon* (1347 hş./1968), *Pervâz Bâ Hûrşîd* (1347 hş./1968), *Ez Hâmûşî* (1364 hş./1985), *Morvarîd-i Mihr* (1365 hş./1986), *Âh Bârân* (1367 hş./1988) adlı şiir mecmualarında yayınlanmıştır. *Ez*

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü Öğrt. Üyesi

¹ Hasan Ali Muhammedî, *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, Tahran 1374 hş., s. 555; Şekîbâ, Pervîn, *Şî'r-i Fârsî Ez Âgâz Tâ İmrûz*, Tahran 1373 hş., s. 368; Hâkimî, İsmâil. *Edebiyât-i Mu'âsir-i İrân*, Tahran 1374 hş., s. 143; Borke'î, Seyyid Muhammed, *Sohenverân-i Nâmî-yi Mu'âsir-i İrân*, Tahran 1373 hş., V, 3310.

² *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, s. 555; *Şî'r-i Fârsî Ez Âgâz Tâ İmrûz*, s. 368; *Edebiyât-i Mu'âsir-i İrân*, s. 143; Ya'kûbşâhî, Niyâz, *Âşîkânehâ*, Tahran 1373 hş., s. 113; Novruzî, Cihânbehş, *Edebiyât-i Mu'âsir*, Tahran 1376 hş., s. 347.

Diyâr-i Âşî, Ebr u Kûçe ve *Âvâz-i Ân Perende-yi Ğamgîn* adlı mecmuaları da şairin önemli eserleri arasındadır.

Feridûn-i Muşîrî'nin 1334 hş./1955 yılında yayınlanan *Nâ Yâfte/Teşne-yi Tûfân* adlı şiir mecmuasında yer alan şiirlerinin önemli bir bölümü gençlik dönemine ait şiirlerdir. Bu eseri, genellikle heyecan, aşk ve duygu yüklü şiirlerden oluşmaktadır.

Şiiri yer yer romantik özellikler taşıyan Feridûn-i Muşîrî eserlerinde bazen üzüntülere boğulmuş dizelere, zaman zaman aşk ve duygusallıktan, yüce değerlerden, bahseden oldukça samimi ifadelerle dolu mısralara yer vermektedir. Genel bir değerlendirmeye şiiri, eski ve yeni tarz arasında, ancak yönü daha çok yeniye doğru olan bir tarza sahiptir. Muşîrî'nin şiiri, taşıdığı bu özelliklerden ve sade bir tarzda kaleme alınmasından dolayı şiir okurları tarafından olduğu gibi halk kesimlerinde de yoğun ilgiyle karşılanmıştır. Muşîrî, şiir mecmuaları dışında Şeyh Ebû Saîd Ebu'l-Hayr'ın sözlerinden yapmış olduğu bir derlemesini de *Yeksâ Nîgeristen Yeksân Nîgeristen* adıyla yayınlamıştır.³

Çağdaş İnan edebiyatının yeni tarzı benimseyen şairleri arasında yer almakta olan Muşîrî, bu ekolün ünlü kalemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. *Nâ Yâfte* ve *Gonâh-i Deryâ* adlı eserlerinde aşk ve sevgiyi konu alan gazeller önemli yer tutmaktadır. Şiirlerinde kullanmış olduğu kelimeler dikkatle ve özenle seçilmiş, kullandığı dil genelde sade ve alıcıdır. Terk edilmiş ya da az kullanılan 'afızları ve vezinleri kullanmaktan kaçınan şair, düşüncelerini samimiyetle ve gerçeklerden yola çıkarak mısralara aktarmaya çalışmıştır.

Şiirlerinin önemli bir bölümü içerisinde yaşadığı dönemin ve bir bireyi olduğu toplumun özelliklerini yansıtan ifadelerin yer aldığı; sosyal hayatın, toplumsal değerlerin yansımalarının geniş olarak görüldüğü dizelerden oluşmaktadır.⁴

Muşîrî'nin şiiri, klasik tarza yakın bir dille söylenmiş şiirleri andırmaktadır. Özellikle 1348 hş./ 1969 yılından itibaren kaleme almış olduğu şiirlerde hem içerik açısından hem de lafız ve şekil bakımından birtakım önemli değişiklikler göze çarpmakta, özellikle hayatının son dönemlerine ait şiirlerinde felsefi kavramlar, felsefesi ve düşünce yapısı ile ilgili konular yer almakta, sosyal olayları, toplumsal problemleri yansıtan pasajlar görülmektedir. Bütün bunlar, onun felsefe ve düşünce alanındaki makamının yüksekliğinin ve olgunlaşma yolunda kat ettiği mesafenin göstergesi olarak kabul edilebilir.⁵

Feridûn-i Muşîrî, diğer birçok muasır gibi siyasetle yakından ilgilenmemiş ve siyasi çevrelere fazla ilgi duymamıştır. Siyasetten ve toplumun siyasi yapısıyla ilgili konulardan oldukça az bahsetmiştir. Mutasavvıf olmamasına

³ *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, s. 555; *Şî'r-i Fârsî Ez Ağâz Tâ İmrûz*, s. 368; *Âşıkâne-hâ*, s. 116.

⁴ *Şî'r-i Fârsî Ez Ağâz Tâ İmrûz*, s. 368.

⁵ *Ez Bahâr Tâ Şehriyâr*, s. 555; *Şî'r-i Fârsî Ez Ağâz Tâ İmrûz*, s. 368.

rağmen şiirlerinde yer yer tasavvufî bahsetmiş ve bazen de tasavvufî şiirler kaleme almıştır. Şiiri lirik tarzda kaleme alınmış dizelerden, aşk şiirlerinden oluşan Muşîrî, çok hassas ve ince düşünceli bir şahsiyettir. Bir gülün pörsümesinden, bir çocuğun sessiz ve çaresiz bakışlarından, kafesteki bir kanaryanın feryadından, zincirlere, prangalara vurulmuş birinin üzüntüsünden gözleri yaşaran bir duygusal yapıya sahiptir. Oldukça sade bir dille akıcı bir tarzda kaleme alınmış, tatlı şiirleri daha çok gençlere yöneliktir. Özellikle “**Kûçe** = *sokak*” adlı şiiri aşk şiirleri arasında en güzel şiir olma rekoru kırmıştır. Şiirinde sosyal konulara yer vermesinin yanında lirik şiirler de eserlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır⁶

Kullandığı dilin akıcılığı, sadeliği aynı zamanda konu ve şekil açısından taşıdığı birtakım özelliklerden dolayı **Ebu'l-Kâsım-i Lâhûtî, Pejmân-i Bahtiyârî, Furûğ-i Ferruhzâd, Şehriyâr...** gibi şairler grubunda yer alan Muşîrî, aynı zamanda **Rehî-yi Mu'ayyerî, Mehdî Ehevân-i Sâlis** gibi ünlü şahsiyetlerin de içerisinde yer aldığı üst tabakadan şairler arasında bulunmaktadır.⁷

1320 hş./1941 yılı Şehrîver ayından sonra sansürün kaldırılması ve basın özgürlüğünün belli ölçülerde elde edilmesiyle birlikte İran diğer alanlarda olduğu gibi basın yayın alanlarında da rahat bir nefes aldı. Eskiye oranla özgürlüğün Bu ortamdan cesaret alınarak bilimsel ve edebiyat konulu bazı süreli yayın organları çıkmaya başladı. Bunlar arasında en önemlileri olarak İranlı yenilikçi aydınların çıkarmış oldukları **Sohen** (1322 hş./1943 ®), **Peyâm-i Nov** (1323 hş./1944 ®), **Nâme-yi Merdom** (1325 hş./1946 ®) gibi dergiler örnek olarak verilebilir.⁸

Ancak **Sohen** dışındaki diğer periyodiklerin yayın hayatları fazla uzun sürmedi. Bu tür dergilerin İran edebiyatı ve şiir tarihindeki en büyük önemi, birtakım özgürlüklerin de elde edildiği ilk devirler olarak kabul edilen bu dönemlerde yeni yetişmekte olan ve meşrutiyet sonrası yıllarda İran edebiyatının önemli şahsiyetleri arasında yer alacak şairlerin eserlerine yayın ortamı sağlamaları, onların yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunmalarıydı. Söz konusu dergilerde daha çok **Nimâ Yûsîc, Ferîdûn-i Muşîrî, Gulçîn-i Gîlânî, Ferîdûn-i Tevellûlî, Bahâr, Şehriyâr** gibi şairlerin eserlerine rastlanır.⁹

Ferîdûn-i Muşîrî'nin de içerisinde yer aldığı bu dönem şiir dünyasında üç ayrı ses duyulmakta, üç ayrı tarz göze çarpmaktadır.

⁶ Yûsufî, Gulamhuseyn, **Çeşme-yi Rûşen**, Tahran 1373 hş., s. 744; **Edebiyât-i Mu'âsir**, s. 347-348;

⁷ Ferîdverd, Husrev, “Zebân u Edebiyât-i Mu'âsir”, **Keyhân-i Ferhengî**, X/5 (100), Tahran 1372 hş., s. 100.

⁸ Lengrûdî, Şems, **Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov**, Tahran 1370 hş., I, 244; Âjend, Yakûb, **Edebiyât-i Novîn-i Îrân**, Tahran 1363, s. 354

⁹ **Edebiyât-i Novîn-i Îrân**, s. 354.

Birinci tarz; işçilerin öncülüğünde oluşan, işçi kesiminin problemlerini ve faaliyetlerini konu alan ve o dönemin çeşitli dergileri ve daha başka yayın organlarıyla kendini ifade yollarını bulan işçi edebiyatının sesi.

İkinci tarz, özellikle **Ferîdûn-i Tevellülî**'nin önderliğinde, kendine özgü tarzıyla topluma ulaşmaya çalışan romantizm edebî tarzı.

Üçüncü, en önemli ve en yaygın tarz ise, çağdaş İran şiirinin babası olarak bilinen **Nimâ Yuşic**'in 1301 hş./1922 yılında yirmi beş yaşındayken kaleme alıp dönemin önemli edebî periyodiklerinden olan *Novbahâr* adlı dergide yayınladığı, kendisine ün kazandıran **Şeb** adlı şiiriyle başlattığı yeni tarzda gelişen ve tamamen sosyal ve yer yer siyasi içerik taşıyan şiir tarzıdır. Bu tarzda ilk dönemlerde, **İmâd-i Horâsânî**, **Ferîdûn-i Muşîrî** **Şehriyâr** ve daha sonraki dönemlerde 1979 İslam devrimine kadar devam eden sürede ise **Mehdî Ehevân-i Sâlis**, ve diğer bazı şairler modern ve yeni İran şiirinin önemli şahsiyetleri arasında yerlerini almışlardır.¹⁰

Nimâ, **Efsâne** adlı şiiriyle, bazı şairler de kendilerine özgü tarzda kaleme almış oldukları eserlerinde lirik tarzda başarılı eserler vermişlerdir. **Nâdir-i Nâdirpûr**, **Sohrâb-i Sipehrî**, **Ahmed-i Şamlû**, **Furûğ-i Ferruhzâd**, **Ferîdûn-i Tevellülî**, **Ferîdûn-i Muşîrî**, **Sîmîn Bihbehânî**...modern dönemde İran lirik şiir tarzında değerli eserlere imza atmışlardır.¹¹

Sohen dergisi yayın dünyasına adım attığı ilk günden yayınlanan son sayısına kadar modern Fars edebiyatının ve özellikle de yeni Fars şiirinin ve Farsça söyleyen şairlerin hizmetinde önemli görevlerde bulunmuştur. Yeni şiir adıyla bilinen serbest tarzdaki şiirlerin en iyileri ilk olarak bu dergi aracılığıyla şiir okurlarının ve edebiyatla ilgilenenlerin ellerine ulaşır, okuyucularla tanışarak daha sonra Fars edebiyatında kendilerine özgü yüksek yerlerini alırlardı. **Gulçîn-i Glânî**, **Ferîdûn-i Tevellülî**, **Ferîdûn-i Muşîrî**, **Nâdir-i Nâdirpûr** ve dönemin diğer bazı şairlerinin eserleri hep bu ve benzeri dergilerin sayfalarına süslemiştir. Bütün bu şairlere sayfalarını açması ve serbest şiirin öncüleri olan şairlerin eserlerine sayfalarında yer vermesiyle şairlere ve şiire önemli katkıda bulunan *Sohen*, modern Fars edebiyatının daha geniş alanlara açılmasını sağlamıştır.¹²

Fars şiirinin güzelliklerinin ve çekiciliğinin temelinde yatan önemli unsurlardan biri de şiirin akıcılığı, kelimeler ve terkipler arasındaki uyumluluktur. Klasik dönem Fars şairlerinden **Firdevsî**, **Sa'dî** ve **Hâfız**'ın Fars edebiyatında bireşim şaheser olarak kabul edilen en üst dereceden şiirlerinde kendini gösteren bu ve benzeri üstün edebî özellikler, modern şiirde de **İrec**, **Ferîdûn-i Muşîrî**, **Furûğ-i Ferruhzâd** ve diğer ünlü şairlerin eserlerinde en güzel

¹⁰ *Târîh-i Tahfîli-yi Şi'r-i Nov*, I, 244; Hâkimî, İsmâil, "Nukâtî Pirâmûn-i Şi'r-i Nimâ", *Edebîyât-i Mu'âsir*, V/8, Tahran 1375 hş., s. 10.

¹¹ Fesâvî, Mansûr Restigâr, *Envâ-i Şi'r-i Fârsî*, Tahran 1372 hş. s. 178;

¹² Ferîdverd, Husrev, *Der Bâre-yi Edebîyât u Nakd-i Edebî*, Tahran 1373 hş. I, s. 257.

şekilleriyle göze çarpmaktadır. Fars şiirinin öncelikle edebî çevrelerin ve daha sonra da halk kitlelerinin yoğun ilgisini çekmesinde önemli rol oynayan özelliklerden biri de şüphesiz bu taraftır.¹³

Ferîdûn-i Muşîrî'nin şiirlerinde kullandığı kalıp, genellikle Nimâ kalıpları adı verilen, vezinle yazılmış ancak mısraları eşit olmayan kalıplardır. Bazı mısraları uzun, bazıları da kısa olan bu kalıplarda değişken mısra ölçüleri kullanılmaktadır. Bu kalıplarda yazılmış önemli şiirler arasında **Gülçin-i Gilânî**, **Ferîdûn-i Tevellûfî**, **Ferîdûn-i Muşîrî**, **Nâdir-i Nâdirpûr** ve **Furuğ-i Ferruhzâd**'ın şiirlerinin önemli bir kısmı yer almaktadır.¹⁴

Muşîrî, sosyal konularla yakından ilgilenmiş, içerisinde yaşadığı ve bir bireyi olduğu toplumu yakından izleyerek gözlemlediği olayları, insanların birbirlerine karşı tavırlarını, özellikle de topluma yön veren değerlerin günden günc tek tek ortadan kayboluşuna üzüntüyle izleyip bu konuları kendine özgü, bir kısmı daha önceden diğer şairler tarafından kullanılmamış tasvirler, zengin anlamlı terkipler, oldukça güzel ve uygun nitelermelerle dolu, belîğ bir dille ifade etmiştir.¹⁵

Dönemin şiir tarzında geçmiş devirlere oranla önemli değişimler sonucu meydana gelen yeni şiir konuları arasında özellikle de sosyal konuları seçerek sosyal içerikli şiirler yazan bu dönem şairleri arasında **Ferîdûn-i Muşîrî**, **Gülçin-i Gilânî**, **Nusret-i Rahmânî**, gibi şairler de yer almaktadır.¹⁶

Bütün şiir mecmuaları değerlendirilecek olursa Muşîrî'nin şiirinin, tamamen okuyucusuna ve bütün insanlara saygın bir dille, ahlakî sınırlar içerisinde kaleme alınmış sözlerden oluştuğu görülecektir. Edebiyatçı bir şair oluşunun da bu özelliğe sahip olması konusunda önemli katkısı olmuştur.¹⁷

Ferîdûn-i Muşîrî'nin şiirlerinde yer verdiği ana temalardan biri ve en önemlisi, insanlıktır. İnsanlığın, insânî değerlerin ölümünü gözleriyle gördüğü, bizzat yaşadığı dönemlerde, bütün gücüyle, bütün şairlik kabiliyeti ve söz ustalığıyla sonuna kadar yeteneklerini kullanarak sevgi ve vefanın mucizesini gösterme, iyilikleri ve insanlar arasındaki şefkat ve doğruluk gibi değerleri yaygınlaştırma yolunda yoğun çaba sarf etmiştir. Ferîdûn-i Muşîrî, insanlığın bugün her şeyden daha çok insanlığa, insani değerlere susamış olduğunu ve günümüzde en çok bu değerlere ihtiyaç duyduğunu çok iyi bilmektedir. İnsanlığın bütün problemlerinin tek bir kelime, "dostluk" kelimesinde olduğunu her zaman vurgulamaktadır. Aşağıdaki mısralarında bu konudaki tasvirlerini çok açık olarak görmek mümkündür:

¹³ *Der Bâre-yi Edebiyât u Nakd-i Edebî*, I, s. 125.

¹⁴ *Der Bâre-yi Edebiyât u Nakd-i Edebî*, I, 145.

¹⁵ *Edebiyât-i Mu'asır-i İrân*, s. 143.

¹⁶ Yahakkî, Muhammed Ca'fer, *Çun Sebâ-yi Tesne*, Tahran 1375 hş., s. 120, 162.

¹⁷ Muşîrî, Mahşîd, *Çihil Sâl Şâirî*, Tahran 1375 hş., s. 31.

*Dünya halklarının sonsuza kadar birbirleriyle dost olmalarını isteyen bizler,
İyilik ve şefkatin omuz omuza egemen olmasını arzulayan bizler,
Talihsizliğimize bakın ki, bir ömür geçti de,
birbirimize karşı şefkat gösteremedik*¹⁸

1347 hş. yılında yayınladığı *Bahâr Râ Bâver Kon* adlı şiir mecmuası içerisinde yaşamakta olduğu toplumun sosyal bozulmuşluklarını, insanların karşı karşıya buldukları birtakım problemleri dile getirmeye konu alan şiirlerinden oluşmaktadır. Çok hassas bir yaratılışa sahip olan şair, olayları bizzat yaşayarak değerlendiren bir bakış açısıyla duygularını dile getirmektedir. Çevresinde gelişen bütün olumsuzluklardan son derece rahatsızlık duymakta olan şair bütün bu etkenlerden kaynaklanan iç sıkıntılarını sosyal bir renk kazanmış olan dizeleri aracılığıyla ifade etmektedir.

Sutûh adlı şiirinde bu duygularının ve toplumsal sıkıntılarının dile getirildiğini açık bir şekilde görmek mümkündür. Bu şiirinde tasvir ettiği ve baştanbaşa sıkıntılarla dopdolu şehir, şaire göre durgun ve ölü bir denizi andırmaktadır. Bu şehir hayattan hiç bir eser taşımaz. Bu şehirde hayat sessiz bir düşünceye dalmıştır. Zaman durmuş, dakikalar ise kıpırdamaz haldeki dallara, kanatları bağlanarak uçamaz hale getirilmiş bir kuşa benzetilmektedir. Şiirin bazı beyitlerinde hayatı en tatlı nesneye benzeten şair, bütün bu anların uçup gidişini, birdenbire kayboluşunu dönüşü olmayan bir kuşun uçup gidişine benzeter:

*Zamanın kanatları bağlanmış
Ses verecek her şeyin dili tutulmuş
Hayat durmuş
Bu sessiz, daracık fezanın neresinde
Ben şiir güvercinlerimi uçurabilirim?*¹⁹

Muşîrî'nin şiirlerinin çoğu umut dolu mesajlarla yüklüdür. O, şiirlerinde hep ümitsizliğin uçsuz bucaksız karanlık gecelerinde seher aydınlıklarını hatırlatır. Düşmanlıkların, kin ve nefretin kol gezdiği dikenliklerde her zaman dostluk ve sevgi çiçeklerinden bahseder. Sıkıntılar ve üzüntüler içerisinde ümit tomurcuklarının açacağını müjdeliler:

*Şimdi gönül gözün her şeye ümit penceresinden bakar.
Bu daracık kulübede ne bu ihtişam!
Bu karanlık gecede bu ne aydınlık!*²⁰
Her zaman her bulutun arkasından parlak bir güneş gelir.

¹⁸ *Çihil Sâl Şâ'iri*, s. 12; Muşîrî, Feridûn, *Guzîne-yi Eş'âr*, Tahran 1369 hş., s.83.

¹⁹ *Guzîne-yi Eş'âr*, s. 96.

²⁰ Muşîrî, Feridûn, *Ez Diyâr-i Âştî*, Tahran 1373 hş., s. 144.

*O ümitsizlik duvarlarının arkasından hep
umut ve uçsuz bucaksız aydınlık ufuklar açılır.²¹*

*Gel üzüntü dikenlerini gönlünden çıkar at ey sevgili.
Bugün umut çiçeklerinin açma zamanıdır.²²*

*Ansızın yoluma bir yıldız doğar.
Bana "Ümutlu ol gelecek aydınlıktır" der.
Ben çok iyi biliyorum ki, gecenin bir vaktinde
aydınlık saçan bir güneş doğar,
zafer çiçeklerinin gülücükleriyle gülümser.²³*

Fars şiirinin klasik örneklerinden bu yana bir gezinti yaptığımızda, hemen hemen her dönemde şairleri şiir yazmaya sürükleyen sebepler arasında iyiliklerin, yüce değerlerin, doğruluğun, genel kabul gören değer yargılarının ortadan kalkması, kaybolması ve özellikle de bunların yerini çirkinliklerin, gayr-i insânî davranışların, kötülüklerin ve düşmanlıkların almış olması gibi etkenlerin ilk sıralarda yer almış olduğu görülecektir. Aynı etkenler, Muşîrî'nin şiirinde de göze çapmaktadır. O, insani değerlerin ortadan kaybolmasıyla her şeyin anlamını yitireceğine inanmış ve bütün şairlik gücünü, yeteneğini kullanarak sevginin değerini, kaynaşmanın yüceliğini, iyilikleri, güzellikleri, şefkati ve sevgiyi yaygınlaştırmaya çalışmıştır:

*Asırlardır iyilik uykuda,
Kötülük her tarafta kol gezmekte...*

*Ne oldu? Ne oldu?
İyilik gülleri birdenbire soluverdi.
Yoksa gizli bir el,
gecenin bir yarısında sevgiyi ve şefkati çalıp da beraberinde mi
götürdü.
O devirlere nasıl inanırlar?
Çocukları buna inandırmak için yemin etmek gerekecek.*

*Bu dünyada iyi olmak, yemin olsun ki, işlerin en kolaydır,
İyi olmak, yemin olsun ki işlerin en kolaydır.
Bilmiyorum, neden insan, bu derece, iyiliklere yabancıdır?!²⁴*

²¹ *Ez Diyâr-i Âştî*, s. 33.

²² *Ez Diyâr-i Âştî*, s. 99.

²³ *Guzîne-yi Eş'âr*, s. 220.

²⁴ *Bahâr Râ Bâver Kon*, s. 23 ; *Çihil Sâl Şâ'irî*, s. 122.

Şairin şiirlerinde ele almış olduğu ana temalardan biri de, geçmişte yaşanmış olan hatıralar ve aşklardır:

*Yazık, vuslat günleri kısa; ayrılık günleri uzun!
Yazık, ömür kısa; ayrılık geceleri uzun!
Yazık, aşk gazellerini, aşk hikayelerini kavuşma günlerinde okuduk.
Ancak vuslatın değerini bilemedik!*²⁵

Şaire göre, günümüz modern insanının her şeyden çok ihtiyaç duyduğu, susadığı ve zaman kaybetmeden elde etmesi gereken değer insanlıktır. Evrendeki bütün problemlerin çözümü için gerekli olan ilaç, insanlığı kurtaracak iksir ise dostluk ve sevgidir

İran edebiyatı tarihinin son devirlerinde, özellikle de 1357 hş./1979 devrimi öncesi dönemde bazı şairlerin sembolik birtakım gizemli kelimeler ve terkipler de kullanarak hürriyet, özgürlük, insanlık, adalet, insaf, merhamet, cömertlik... gibi toplumlara yön veren değerlerin ortadan kaybolması ya da birtakım değerli şahsiyetlerin ölümü üzerine kaleme almış oldukları, siyasi ve sosyal mersiye olarak da adlandırılacak yeni bir mersiye türü ortaya çıkmış oldu. Bu tarzda şiir yazarlar arasında, **Feridûn-i Muşîrî, Muhammed Rızâ Şefî'i-yi Kedkenî, Nasrullâh-i Merdânî** gibi isimler ön sıralarda yer almaktadır.

²⁶

Muşîrî'nin **Eşkî Der Gozergâh-i Târîh** adlı aşağıdaki şiiri, insânî değerlerin kaybedilişi, dünyanın ebedî olmadığı, sadece iyiliklerin ve dostlukların kalıcı olduğu gibi yüce duyguları ve bu çerçevede daha başka değerlendirmeleri içeren oldukça anlam yüklü dizelerden oluşmaktadır:

Tarih Geçidinde Bir Damla Gözyaşı

*Kâbil'in eli, Hâbil'in kanına bulandığı günden beri,
Adem'in çocuklarının damarlarındaki kanda,
acı düşmanlık zehri dolaşmaya başlayalıdan beri,
İnsanlık öldü!
Adem diri olsa da...!*

*Kardeşleri, Yusuf'u karanlık kuyuya atalıdan beri,
Baskı, zulüm ve kanla Çin Seddi'nin duvarları yâkseleliden beri,
insanlık ölmüştü!*

²⁵ **Çihil Sâl Şâirî**, s. 135.

²⁶ Rezmecû, Huseyn, **Envâ-î Edebi Ve Âsâr-i Ân Der Zebân-i Fârsî**, Tahran 1374 hş., s. 102,

Sonra dünya insanlarla doldu...
Ve bu değirmen döndü, döndü...
Adem'in ölümünden sonra asırlar, asırlar geçti.
Yazık!
İnsanlık bir daha geri dönmedi!

Asrımız,
insanlığın ölüm çağıdır!
Dünyanın sinesi iyiliklere kapalıdır!
Özgürlükten, doğruluktan, vefadan... söz etmek aptallıktır.
Musa'dan, İsa'dan, Muhammed (a) 'dan söz etmek yersizdir?!

Asrımız.
insanlığın ölüm çağıdır!
Ben, bir gül dalının solmasından,
hasta bir çocuğun sessiz bakışından,
kafeşteki bir kanaryanın inleyip sızlamasından,
zincirlere, prangalara vurulmuş birinin üzüntüsü yüzünden
-idam sehpasında asılmak üzere olan bir katilin bile-
gözleri yaşlı, kızgınlığı boğazında düğümlenen biriyim.

Bir yaprağın kurumasından bahsetmiyorum.
Ah, yazık; ormanları çöle çeviriyorlar!
Kanlı ellerini,
halkın gözleri önünde saklıyorlar!

Bu namertlerin insana reva gördüklerini,
hiçbir hayvan diğerine yakıştıramaz!

Bir yaprağın solup pörsümesinden bahsetmiyorum.
Kanaryanın kafeste can verişinin ölüm olmadığını farz et.
Dünya üzerinde bir gül dalının bile yetişmediğini farz et.
Ormanların ta yaratılıştan heri çöl olduğunu farz et.

Bütün bu mustabetlere, sabırla direnen insanlar arasında,
sevginin ölümünden, aşkın tükenişinden söz edilmektedir.
Dillerde dolaşan, insanlığın ölümüdür!²⁷

Bariş Diyarından Bir Esinti

²⁷ *Guzine-yi İş'âr*, s. 113.

Birisi gntn birinde bana:
"Bunca yaşadın. Ne yaptın?" diye sorarsa,
Ben, defterimi gözlerinin önünde açıp ađlayarak
gülerek başımı kaldırırum:
"Yeni bir tohum attım toprađa,
dirilip boy atacak, meyve verecek.
Ancak, çok bekledi, geç kaldı."

"O uçsuz bucaksız masmavi gökyüzünün altında,
avazımın çıktığı kadar her yerde aşkın yüce adını tekrarladım, durdum.
Bu yorgun, bu kısık sesimle,
dünyanın bir köşesinde uykuda kalmış birini uyandırırım diye.

Ben şefkati vdm.
Ben kötülükle savařtum.

Bir gl dalının, bir çiçeğin solmasına zldm.²⁸
Kafesteki kanaryanın ölümüyle yasa bođuldum.
Halkımın sıkıntılarından dolayı
bir gecede yüz defa tdm.

Ancak, akılsızlarla savaşmak gerektiğinde,
kılıç bile kullandım.
Beni kınama.
Ben, sevdâ yolunda yürüdüm.

Yrdđmz daracak ve upuzun yolda,
cehalet karanlıkları kol geziyordu.
İnsana inanmak, insana güvenmek yolumun kandiliydi.
Kılıç Ehrimen²⁹ 'in elindeydi!
Bu meydanda benim tek silahım vardı.
O da, szd.

řiirim, gönüllere ateř salmakta.
Gönlüm kuru bir ađaç gibi her tarafından alevlenip yanmakta.
Bu defterin tek bir sayfasını olsun oku, helki;
"Acaba bundan daha fazla yanılır mıymış?!" dersin.
Sabahı olmayan gecelerde hiç uykuyu tutmadım.

²⁸ şair, burada **Bahâr râ Bâver Kon** adlı şiir mecmuasında yer alan **Eşkî Der Gozergâh-i Târîh** adlı şiirine işaret etmektedir

²⁹ Ehrimen: Zerdüřt dininde kötülük, şer ve karanlık tanrısı.

İnsanın mesajını, insana ulaşturmaya çalıştım.

*Sözüm, barış dışarından bir esintiydi.
Düşmanlıklar dikenliğinde bütün bu şeytanlıkları kökünden kazımak
için
belki de şiddetli bir tufan vardı.*

*Bizden önceki bilge yaşlılar. öğüt verirdesine:
Geç kaldık... Geç kaldık..." dedi durdular.
Bizim gibi binlercesinin sözü çöllerde yankılanmakta:
"Başka bir ses olmalı, başka bir tufan" ³⁰*

*"Başka bir dünya kurulmalı!
O dünyada,
yeniden
yeni bir insan yaratılmalı." ³¹*

Misafir

*Dünya, hiç durmadan seferde olan bir tren gibidir.
Zaman raylarının üzerinde, süzülen yıldız gibi akar geçer.
Ezeli karanlık derinliklerinden,
ebedin bilinmeyen yarı aydınlık çöllerine
ne haberler götürüyor da, böyle acelesi var?!*
*Trenin yolcuları, ezelden ebede değil, ah, kısa bir fırsatta,
bu upuzun yolun iki durağı arasında
isteseler de, istemeseler de ilerliyorlar.*

³⁰ Nîmât-ı Selmâsî'nin

**"Novh-i diğer be bâyed u tûfân-i diğerî
Tâ lekkehâ-yi neng-i şoma şost u şü koned
Ayıplarımızın lekelerini temizlemek için
Başka bir ses, başka bir tufan gerekir."**
bevtinden iktibas edilmiştir.

³¹ Hafız-i Şîrâzî'nin aynı duyguları dile getiren aşağıdaki mısralarından iktibas edilmiştir:
**"Âdemî der âlem-i hâkî ne mî âyed be dest
Âlemî diğer be bâyed sâht vez nov âdemî
Topraktan yaratılan bu alemde bir tek insan bile butunamıyor.
Yeni bir dünya ve yeniden bir insan yaratılmalı."**

*İki durak.
tauduđın iki durak:
dođum ve ölüml;
iki yokluk arasında kısa bir varlık
Adı ömür ki o da, rüya gibi geçer gider.*

*Pencerenin kenarında, diğer yolcular gibi
bakış sürem içerisinde seyrediyorum:
bu ölü tabiatı, evreni, hayatı,
insanlığın kaderini,
bu hayat adı verilen yankı şarkıyı,
bir hiç uğruna delicesine kavgayı,
bu zulüm pazarında
insanın sığınaksız kalışını,
aileyi,
anneyi,
babayı,
vatanı,
evladı,
bizden önce o uçsuz bucaksız yollarda ömür tüketmiş yoldaşları...*

*Pencerenin kenarında, kendi hayalimle meşgulken
anştızın durak sesi, strem bittiğini salık verir.
Yarım nefes alacak kadar beklemeyecektir,
inmek gerekir.³²*

Dünya Geçidinde

*Gül seyrinden doyulur mu?
Gül ile arkadaş olan yaşlanır mı?*

*Yüzlerce dađ büyüklüğünde üzüntün
bir arpa kadar mutluluğun olsa bile
onu karanlığın derinliklerine at, bunu koru.*

*Dünya bir geçittir.
Başlangıcı ve sonu belirsiz.
Yol, ama düzgün değil.
O yoldan bir defa geçeceksin*

---

³² *Cihil Sâl Şâiri*, s. 189-191

Ah, bir defa...
Bir defa...
Bir defa...

Görürsün, bir gün seni gülden daha nazik bir şekilde doğurur,
sıkıntılarla besler büyütür,
ertesi gün soldurur ve yapraklarını yerlere serer!
Toprağın çöl kasırgalarının pençesine teslim eder!

Dünya bir geçittir.
Yüz yıl ömrünü tüketsen de,
Yüz asır üzerinde yürüsen de, varlığının sırrını anlayamazsın.

Karanlık ve aydınlık,
çirkinlik ve güzellik,
acı ve tatlı,
gözyaşından ve gülümsemeden oluşmuş bir karışım.
İnsan bu geçitte bir şaşkın;
bir an üzüntülü,
bir an mutlu.

Hem Hafız'ın şiirleri var, hem Cengiz'in kılıcı.
Hem benim tozlu köşem, hem Perviz'in sarayı.

Hem tatlısı var, hem acısı;
Hem baykuşu var. hem kanaryası;
Hem düşmanın kını, hem dostun iyiliği.
Buna sımsıkı tutun, ondan sakın.

Ölüm, görünüşte çirkin ve acı olsa da,
dünyaya gelmek, tatlı ve güzeldir.
Yükselmek, dal budak salmak,
meyve vermek,
çiçek açmak,
her an bir dünya dolusu manzaradır.

Üzüntüyü eğer iyi tanırsan, mutluluğun var oluşunun sırrıdır.
Gam olmazsa, dünyada mutluluk olmaz.
Gam, bu alın yazısıyla her zaman yoldaştır.
Boş yere üzölmek, boşunadır.

Dünya, bir aynadır.

*Onda ne görmek istiyorsun?
Bu aynadaki iyilik de kötülük de bizdendir.
Sen hangisini istersen, onu seçebilirsin.*

*Dünya bır geçittir.
Bu geçitte,
Senin işin, iyilik ordusuna katılmadır.
Senin işin, güzelliklere gönül bağlamaktır.
Senin işin, sert taştan mücevher üretmektir.
Senin işin, ömrün her anından zevk almaktır.
Senin işin, karanlıklarla mücadeledir.
Senin işin, dünden daha iyi olabilmektir.
Senin işin, yarım güzelleştirmektir.*

*Ben, güzelliklere gönül veriyorum, inancım budur.
Ben, şefkati övüyorum, yolum budur.
Ben, sıkıntıları sabırla karşılıyorum.
Ben, yaşamayı seviyorum.
İnsanı, yağmuru, yeşili övüyorum.
İnsam, yağmuru, yeşili söylüyorum.*

*Bu geçitte, bırak kendimi kaybedeyim.
Bırak bu yoldan dostumla, dostumla geçeyim...*

*Ey dünyanın en güzel çiçekleri,
Ey varlığın en tatlı gülücüğü,
Ey bu geçitte benim yolumun şefkati ve ışığı,
her zaman senin yüzüne dikeceğim doyum bilmeyen gözlerimi.
Senin adını tekrarlamam,
içimdeki ölü sahrayı gülüstana çevirmiştir.*

*Ben seni seyretmekle, yemveşil kaldım bir genç gibi.
Ben seninle vepyeni, ehedi bir ruha kavuştum.
Gül seyrinden doyulur mu?
Gül ile birlikte bulunan yaşlanır mı?³³*

Baştan başa mesaj ve anlam yüklü ve seçkin tasavvufi şiirlerinden biri olan Kurt aldı şiirinde şair nefis kurdundan bahsetmektedir. Doymak bilmeyen arsız kurt insanoğlunun yaratılışından içerisinde gizli olarak hayat sürmektedir. Bu kurdu alt edebilmenin güçle, bilek zoruyla olmadığı ortadadır. Bu kurt ile iyi

³³ Muşiri, Feridün, *Âh Bârdn*, Tahran 1373 hş., s. 89-95.

geçinen ve onun dediklerini yerine getiren onun huyunu öğrenir. Ancak ve ancak o kurdun kafasını kopararak bir tarafa atabildiği durumda insan temizliğe ve yüceliğe kavuşur:

*Gençliğinde kurdunun başını kopar,
Bu kurt seninle birlikte büyür ve yaşlanırsa vay haline.
Yaşlandığında aslan gibi güçlü olsan bile
Yaşlı kurdun karşısında güçsüzsün.
İnsanlar birbirlerini parçalıyorlarsa,
Kurtlarını kalavuz ve rehber edinmişlerdir.
İnsan böyle dertler ve sıkıntılar içerisindeyse,
Kurtlar egemenlik sürüyorlardır.
Kurtlar birbirleriyle dost, insanlar birbirine yabancı
Bu garip durum kime söylenmeli?!³⁴*

Feridûn-i Muşîrî'nin şiirinde her zaman bu ve benzeri beyitler onun insanlığa verdiği değeri göstermektedir. Şairin hayatının her döneminde ve hemen hemen bütün şiirlerinde ana tema olarak bu gibi değerler en ön sırada yer almaktadır.

Feridûn-i Muşîrî'ye göre; dünyaya adım atan her çocuk insanlığın kurtuluş ümidini elinde taşıyan birer umut kaynağıdır.

*Ey dünyaya gelmemiş çocuk,
Ey uzak arzu,
Ne zaman yüzünü göstereceksin?
Ey belirgin olmayan nur, seni iyi göremiyorum.
Ne zaman perde açıyorsun?
Bu günül yakala
Çünkü dün çoktan elden gitti.
Yorgun insanın kurtuluşu senin elindedir.³⁵*

Fars edebiyatında ve özellikle de tasavvuf edebiyatında kûçe=sokak kelimesi yoğun olarak kullanılmaktadır. Sokak herkese açık olan genel bir güzergah olmasına rağmen onun da mahremleri vardır.

*Attâr yedi aşk şehrini gezdi.
Biz henüz bir sokağın kıvrımundayız.*

Mevlânâ

”

*Ey sevgilimizin sokağundan geçen,
Haberin olsun sevgilimizin duvarı kafaları yarar.³⁶*

³⁴ *Ez Diyâr-i Âştî*, s. 110;

³⁵ *Ez Diyâr-i Âştî*, s. 129.

Ferîdûn-i Muşîrî'nin **Kûçe** adlı şiirinin konusu, diğer eserlerinden biraz farklıdır. Kûçe dışında da aşk konulu çok üst dereceden şiirler kaleme almıştır. Ancak bu şiire bu kadar önem verilmesi ve öne çıkarılmasının sebebi: daha çok utangaçlıkla karışık, tatlı, üzüntü verici, tehlikesiz, zararsız, masumane ve ebedi duygular taşıyan ifadelerle dolu olmasıdır.

*Sensiz mehtaplı bir gecede yine o sokaktan geçtim,
Butün bedenim göz kesildi şaşkın şaşkın senin ardından baktım.
Ruhumun derinliklerinde senin hauranın gülü parıladı.
Yüzlerce hatıranın kokusu yayıldı.*

Şair, bu ilk mısralarıyla okuyucuyu kendisine alıştırmaya çalışıyor. Bu mısraları bir ip gibi okuyucunun boynuna atarak onu sokağın kıvrımlarında kendisiyle birlikte devam etmeğe çağırıyor.

*Birlikte o sokaktan geçtiğimizi,
kanatlanıp o muhteşem halvette gezindiğimizi hatırladım.*

*Gönlümün senin arzunla kanat çırptığı ilk gün.
Bir güvercin gibi çatının saçığına kondum.
Sen beni taşladın! Ben ne ürktüm ne de kopup gittim.*

*O gece ve diğer bütün geceler üzüntünün karanlıkları arasında geçti
gitti!
Ne incittiğin aşıktan artık bir haber aldın!
Ne de o sokaktan artık geçiyorsun!*

Sensiz, ancak ne hallerde ben o sokaktan geçtim...³⁷

³⁶ Hafız-i Şîrâzî, *Divan* (nşr. Muhammed-i Kazvîni-Kâsım-î Çanî) Tahtan 1375 hş., s. 153.

³⁷ Ferîdûn-i Muşîrî'nin,
*Bî to mehtâb-şebî bâz ez ân kûçe gozeştem
Heme ten çeşm şodem u hîre be donbâl-i to geştem*
beytiyle başlayan ünlü **Kûçe** şiiri, Gazel ustası Hâfiz-i Şîrâzî'nin
*Zulf âşuften vu hey kerde vu hamdân leb u mest
Pîrehen çâk u gâzelhân u surâhî der dest
Nergîşeş arbede çây u lebeş efsûs konân
Nîmşeb dâş be bâlîn-i men âmed u nişest³⁷*
şiiriyle aynı vezinde (fâ'ilâtun fe'ilâtun fe'ilâtun fe'ilât/fe'lun) yazılmıştır.
Guzine-ya Eş'âr, s. 89-91.